

Mevlana Dergâhı Tilavet Odası'nda Bulunan Hat Levhalarının Estetik ve Teknik Yönlerinin İncelenmesi

Examination of The Aesthetic and Technical Aspects of The Calligraphy Panels in The Recitation Room of The Mevlana Dervish Lodge

Raziye YILMAZ¹

Özet

Mevlâna Dergâhı, Osmanlı hat sanatının önemli örneklerine ev sahipliği yapan Tilavet Odası'ndaki hat levhalarıyla dikkat çekmektedir. Bu çalışma, Mevlâna Müzesi Tilavet Odası'nda sergilenen hat levhalarını sanatsal, estetik ve teknik açılarından analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, levhaların yazı türleri, hattatları, kullanılan malzemeleri, tezhip özellikleri ve istif teknikleri ele alınmıştır. Gözlem, literatür taraması ve arşiv belgeleri gibi yöntemler kullanılarak levhaların tarihi ve sanatsal bağlamı incelenmiştir. Elde edilen bulgular, levhaların Osmanlı hat sanatının klasik üslubunu yansıttığını ve özellikle sülüs, celi sülüs ve ta'lik yazı türlerinin kullanıldığını ortaya koymaktadır. Çalışma, Tilavet Odası'ndaki hat levhalarının sanat tarihi içindeki önemine vurgu yaparak, bu eserlerin korunması ve gelecekteki araştırmalara katkı sağlaması adına çeşitli öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hat Sanatı, Mevlâna Müzesi, Tilavet Odası, Hat Levhaları.

Abstract

The Mevlâna Lodge, with its Tilavet Room, houses significant examples of Ottoman calligraphy, drawing attention through its calligraphy panels. This study aims to analyze the calligraphy panels displayed in the Tilavet Room of the Mevlâna Museum from artistic, aesthetic, and technical perspectives. The research examines the script types, calligraphers, materials used, illumination features, and composition techniques of the panels. Through methods such as observation, literature review, and archival documents, the historical and artistic context of the panels has been investigated. The findings reveal that the panels reflect the classical style of Ottoman calligraphy, particularly utilizing thuluth, jeli thuluth, and ta'liq scripts. The study emphasizes the importance of the calligraphy panels in the Tilavet Room within the history of art and offers various recommendations for their preservation and contribution to future research.

Keywords: Calligraphy, Mevlana Museum, Tilavet Room, Calligraphy Panels.

Giriş

Hat sanatı İslam sanatlarının en önemli dallarından biridir (Derman, 1992; Serin, 1982; Serin, 1999; Yılmaz, 2024). Bu sanat, Osmanlı döneminde zirveye ulaşmış ve birçok mimari yapı ile sanat eserine estetik bir kimlik kazandırmıştır (Alparslan, 2012; Çağman, 1998; Özkafa 2023, Serin 2000). Konya Mevlana Dergâhı, hat sanatının en dikkat çekici örneklerini barındıran önemli bir merkez olarak

¹ Arş.Gör. Dr., KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, raziye.yilmaz@karatay.edu.tr, Konya/TÜRKİYE. 0000-0003-0799-6608

kabul edilmektedir (Özönder, 1979). Bu yapının en özel bölümlerinden biri olan Tilavet Odası, tarihi boyunca Kur'an-ı Kerim tilavetinin gerçekleştirildiği ve hat sanatının en nadide levhalarının sergilendiği bir alan olmuştur. Tilavet Odası'nda yer alan levhalar, sanatsal ve dini bir kimliğe sahip olmanın yanı sıra, dönem hattatlarının üslup ve estetik anlayışını yansıtan önemli belgeler niteliğindedir.

Bu araştırma, Mevlâna Müzesi Tilavet Odası'nda bulunan hat levhalarını sanatsal, estetik ve teknik açılardan inceleyerek, dönemin üslup gelişimini ve kompozisyon anlayışını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Levhalarda kullanılan hat türleri, hattatlar, yazım teknikleri, tezhip detayları ve istif özellikleri değerlendirilerek, bu eserlerin sanat tarihi içindeki yeri analiz edilmiştir. Ayrıca, Tilavet Odası'ndaki hat levhalarının korunma durumu ve estetik açıdan nasıl bir kimlik oluşturduğu da araştırmanın odak noktalarından biri olmuştur.

Mevcut literatürde, Mevlâna Dergâhı ve Mevlâna Müzesi hakkında genel çalışmalar bulunsa da Tilavet Odası'ndaki hat levhalarına odaklanan kapsamlı bir araştırmanın eksik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Bakırcı (2007) Konya Mevlâna Dergâhı çalışması, Mevlâna Müzesi hakkında temel bilgileri sunarken, Erol (2004) kitabında müzenin genel yapısını ele alınmaktadır. Ancak, mevcut çalışmalar, Tilavet Odası'ndaki hat levhalarının sanat tarihi içindeki yerini ayrıntılı bir şekilde incelememektedir. Ayrıca, Mevlâna Dergâhı Tilavet Odası'ndaki levhalara dair derinlemesine bir analiz de sunmamaktadır. Bu çalışma, Mevlâna Müzesi'nin sanat mirası içindeki yerini daha iyi anlamak ve Tilavet Odası'ndaki hat levhalarının hat sanatına katkısını ortaya koymak açısından önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Çalışmanın bulguları, sanat tarihi, hat sanatı ve müzecilik bağlamında yeni bakış açıları sunarak, gelecekteki araştırmalara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, sanat tarihi ve estetik analiz perspektifinden ele alınmıştır. Araştırma kapsamında Konya Mevlana Müzesi Tilavet Odası'nda bulunan hat levhalarının sanatsal ve teknik özellikleri incelenmiş, yazı türleri, hattatlar, istif düzenleri ve bezeme unsurları analiz edilmiştir. Araştırma, betimsel analiz ve sanat eserleri inceleme yöntemi temelinde yürütülmüştür. Çalışmanın temel verileri, yerinde gözlem, literatür taraması ve müze arşiv belgeleri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sürecinde Konya Mevlâna Müzesi'ndeki Tilavet Odası ziyaret edilerek levhaların fiziksel özellikleri detaylı biçimde incelenmiş ve fotoğraflanmıştır. Ayrıca, müze envanter kayıtları ve hat levhaları ile ilgili daha önce yayımlanmış bilimsel kaynaklar taranarak, levhaların tarihsel bağlamı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın temel inceleme alanı Konya Mevlâna Müzesi Tilavet Odası'dır. Çalışmada, bu odada yer alan on bir (11) hat levhası incelenmiş ve hattatları, yazı teknikleri, tezhip süslemeleri ve malzeme özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Levhaların estetik ve tipografik analizleri, sanat tarihi uzmanlarının görüşleri, müze yetkililerinin açıklamaları ve literatürde yer alan verilerle desteklenmiştir.

Levhaların yazı stilleri, kompozisyon yapıları, hattat kimlikleri ve estetik özellikleri detaylandırılmış, elde edilen bulgular hat sanatı içindeki yeri açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca, eserlerin müze içindeki sergileme durumu ve korunma koşulları da göz önünde bulundurularak sanat mirası yönetimi açısından yorumlanmıştır.

Bu araştırma, yalnızca Mevlâna Müzesi Tilavet Odası'ndaki hat levhalarıyla sınırlıdır. Müze arşivlerinde yer alan ancak günümüzde sergilenmeyen levhalar bu çalışmanın kapsamına alınmamıştır. Ayrıca, levhaların restorasyon geçmişi ve orijinal hali ile ilgili eksik veriler, çalışmanın bazı yönlerden sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Konya Mevlâna Dergâhı

Konya Mevlâna Dergâhı (Resim 1), 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte Mevleviliğin Merkez Asitânesi olma işlevini kaybetmiştir. Ancak, 1926 yılında Konya Âsâr-ı Atıka

Müzesi olarak düzenlenmiş ve 1927 yılında halka açılmıştır. 1954 yılında Müze Müdürlüğü görevini üstlenen Mehmet Önder tarafından yapılan yeni teşhir ve düzenlemelerle, dergâh tamamen Mevlâna Müzesi'ne dönüştürülmüştür (Bakırcı, 2007, s. 193-194).

Resim 1. Mevlâna dergâhı genel görünümü (R. Yılmaz arşivinden)

Hz. Mevlâna'nın vefatından sonra, 1274 yılında Alâmeddin Kayser ve Süleyman Pervane'nin eşi Gürcü Hatun tarafından türbesi inşa edilmiştir. Yapımı sırasında 160 bin dirhem harcanmış, türbe dört fil ayağı üzerine yükseltilmiş ve üç yanı açık olarak tasarlanmıştır (Eflaki, 1964). Üst örtüsü dilimli olup çinilerle kaplanmış, türbenin fil ayakları, kubbesi ve güney duvarı kalem işi süslemelerle bezenmiştir. Güney duvarının ortasında, bu süslemelerin kim tarafından ve ne zaman yapıldığını belirten bir kitabe bulunmaktadır (Konyalı, 1964). Türbenin üst kısmında ise bahçe manzaralı malakari tarzında süslemeler yer almaktadır.

Türbe, zaman içinde Karamanoğulları ve Osmanlılar döneminde çeşitli onarımlar geçirmiştir. İlk büyük onarım, Karamanoğulları'ndan Alâeddin Ali Bey (1357-1398) döneminde gerçekleştirilmiştir. Karamanoğlu Alâeddin Bey tarafından türbeye eklenen on altı dilimli gövde ve külâh, turkuaz renkli çinilerle kaplanarak "Kubbe-i Hadrâ" (Yeşil Kubbe) adı verilmiştir. Bu onarım, türbeye karakteristik Osmanlı estetiğini kazandıran en önemli değişikliklerden biri olmuştur (Özönder, 1979). Mevlâna Dergâhı ve Müzesi, tarih boyunca Mevlevî kültürünün merkezi olmuş ve bugün de geçmişin sanat, inanç ve tarihini iç içe barındırarak büyük bir kültürel miras sunmaktadır; müze koleksiyonu ise eski Mevlevî Dergâhı'ndan taşınan el yazmaları, halılar, kumaşlar, tarikat eşyaları, madeni eserler ve müzik aletleri gibi sanat ve kültür açısından değerli objelerle zenginleşmiştir.

Tilavet Odası

Mevlâna Dergâhında manevî atmosferin en yoğun hissedildiği mekânlardan biri Tilavet Odasıdır. Kur'an-ı Kerîm tilavetlerinin yankılandığı, hat sanatının zarif çizgilerle şekillendiği ve ruhaniyetin her köşesine işlediği bu özel alan, geçmişin izlerini günümüze taşıyan bir hazine gibidir. Tilavet Odası'na giriş, mermer şebeke ile çevrili küçük bir avludan sağlanır. Müzenin iç kısmına açılan mermer söveli, basık kemerli kapı, künde-kârî tekniğiyle işlenmiş ahşap kanatlarıyla zamanın derinliğini hissettiren bir sanat eseri gibidir (Resim 2).

Resim 2. Türbe girişi (R. Yılmaz arşivinden)

Giriş kapısının aynalığında Sultan Veled'in derin anlamlar taşıyan şu beyiti ziyaretçileri karşılar:"Ey tâlib, öğüdümü canla başla kabûl et. Doğruların eşğine baş koy". Bu sözler, Tilavet Odası'na adım atanları yalnızca fiziksel bir mekâna değil, aynı zamanda bir idrak yolculuğuna davet eder.

Resim 3. Türbe girişi yazıları (R. Yılmaz arşivinden)

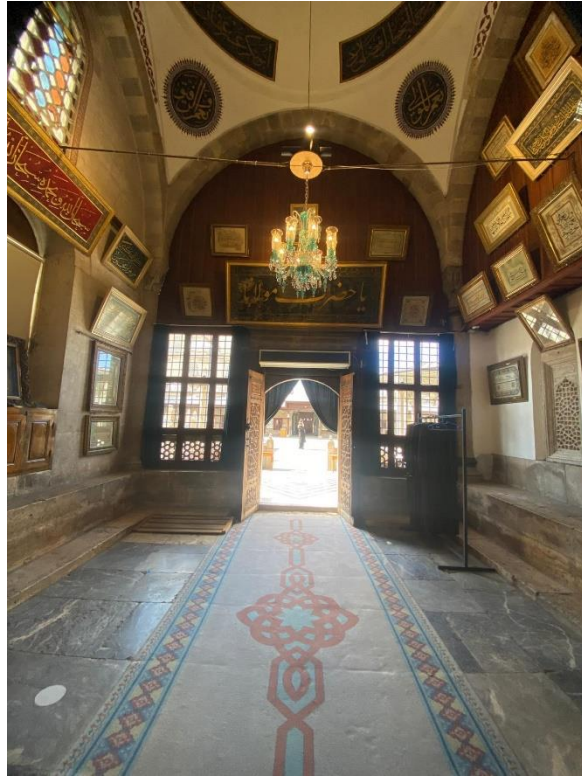
Kapının hemen üstünde, Hattat Mehmed Sâdık tarafından altın varakla yazılmış "Yâ Hazret-i Mevlânâ" levhası göze çarpar. Onun altında ise, Molla Câmi'nin Mevlâna'nın huzuruna varan her ruh için söylediği anlam yüklü beyit yer alır:"Ka'betü'l-uşşâk baş ed in makâm / Her ki nâkis âmed incâ şod tamâm"(Bu makam âşıkların kâbesi oldu, buraya noksan gelen tamamlandı.) 1926 yılında Müze Müdürü Yusuf Akyurt tarafından yazılmış kûfî hattıyla "Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi" yazısı da mevcuttur (Resim 3).

Tilavet Odası yalnızca bir mimari unsur değil, maneviyatın sanata dönüşmüş halidir. Burada, Kur'an tilavetinin yankılandığı kubbeler, hat levhalarıyla süslenmiş duvarlar ve gözleri huzura çağıran sanat eserleri bir bütün oluşturur. Hat sanatının en nadide örneklerinden biri olan altın varaklı yazı kuşakları, kubbenin eteklerinde siyah zemin üzerine işlenmiş olarak yer almaktadır. "Olar ki cümle ashab efzalidir. Ebu Bekir, Osman, Ali'dir" (Resim 4).

Resim 4. Türbe girişi yazıları (R. Yılmaz arşivinden)

Ayrıca, pendentiflerde bulunan madalyonlarda celi sülüs hattıyla yazılmış şu sözler odanın sanatsal ve manevi atmosferini daha da derinleştirir: "Allahu veliyyü't-tevfik, ni'mel me ve ni'mer-refik" (Başarının sahibi Allah'tır, O ne güzel dosttur, ne güzel mevladır) (Resim 4). Her detayıyla sanatın, inancın ve estetiğin iç içe geçtiği bu alan, Mevlâna Dergâhı'nın ruhunu en iyi yansıtan bölümlerden biridir (Resim 5).

Resim 5. Tilavet odası genel görünümü (R. Yılmaz arşivinden)

BULGULAR VE YORUM

Tilavet Odası'nda, Osmanlı döneminin ünlü hattatları olan II. Mahmud, Yesarizade Mustafa İzzet, Rakım, Mahmud Celaledin ve Mehmet Sadık Efendi gibi sanatkarların levhaları günümüzde de sergilenmektedir. Sergilenen bu eserler hat sanatı açısından ele alınıp aşağıda sırasıyla incelenmiştir.

Resim 6. Abdülfettah Efendi celi sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 1. Abdülfettah Efendi celi sülüs levhası'nın incelenmesi

Katalog No	1
Envanter No	184 celi sülüs levha
Levhanın Ölçüleri	86x36 cm
Okunuşu	ve me'n nasru illâ min indi'llâhi'l azîzi'l hakîm sadaka'llahu'l-azim
Anlamı	Zafer ancak mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah katındadır.
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça Ayet-i Kerime
Yazının Türü	Celi sülüs
Hattatı	Abdülfettah Efendi
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Yazı siyah zemin üzerine zer-endud (Altın sürme) tekniği ile yazılmıştır.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	<p>Tek satır halinde yazılmış bir levhadır. Bu ayeti kerimede yer alan “Min indi'allahi'l” istifin merkezine yerleştirilmiştir. Böylelikle istif grift hale getirilip harflerin birbirleriyle uyum içerisinde olması sağlanmıştır. Yazıdaki harfler arasındaki boşluk eşit görünmekte ve her harfin nefes alma payı bulunmaktadır. Sülüs istif özelliği gösteren levhada Allah lafzı metnin merkezine yerleştirilmiştir. Allah lafzı genel olarak tüm istiflerde metnin merkezine yerleştirilmiş olması tesadüf değildir. Hattat bunu bilinçli olarak yapmaktadır. İstif özelliği olarak levhada yazılı olan ayeti kerimeyi okuma açısından kolaylık sağlamakla birlikte harfler istif içerisinde seçilebilir bir halde yerleştirilmiştir. İstifte yer alan dikey harfler aynı yöne doğru eğimli olup bu durum yazıya kendi içerisinde bir ahenk kazandırmıştır. Levhada “ve me'n” kelimesinin başındaki “vav” ve “mim” harflerinin baş kısımları birlikte kullanılmış olup bu özelliğe hat sanatında tedabuk denilmektedir. Yani iki harfin bir araya uyumlu şekilde gelmesi demektir. Levhadaki diğer bir istif özelliği ise birbiri içinden geçen harflerin, özellikle eliflerin kestiği harfler (birbiri üstünden geçen), ince bir kesme işareti bırakarak yazıya ahenk kazandırılmış olmasıdır. Levhadaki hareke yoğunluğu bulunmayıp yazı ile uyumlu bir şekilde yazı harekelenmiştir.</p> <p>Levhada tezhip yoktur. Yazıyı, köşelerinde geçme şeklinde devam eden altın bir cetvel çerçevelemektedir. Levhada “hâkim” kelimesinin mim harfinin üst kısmında daha ince bir kalem ile “sadaka'llahü'l-azim” yazmaktadır. Eserin imzası “ketebe Abdülfettah” olarak eserde yer almaktadır. Yazıda tarih yoktur. Meşhur Osmanlı hattatı olan Abdülfettah Efendi'nin 1815-1896 tarihleri arasında yaşadığı bilinmektedir.</p>

Resim 7. Mustafa İzzet Efendi sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 2. Mustafa İzzet Efendi sülüs levhası'nın incelenmesi

Katalog No	2
Envanter No	199
Levhanın Ölçüleri	77X33 cm.
Okunuşu	"Lâ ilâh illallâh Muhammedü'r-rasûlullâh Hu Allah "
Anlamı	Allahtan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın elçisidir. ALLAH O
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça
Yazının Türü	Sülüs levha
Hattatı	Mustafa İzzet Efendi
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Yazı siyah zemin üzerine zer-endud (Altın sürme) tekniği ile yazılmıştır.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Sami Efendi'nin çok bilinen ve taklidinden daha sonra da sıkça yazılan kelime-i tevhid istifidir. Yazı Mustafa İzzet Efendi imzasını taşımaktadır. Sülüs yazı çeşidi ile yazılmış olan levhada sülüs istif özelliği olan "Allah-hu" yazının merkezine yerleştirilmiştir. Yazı istifinde "elif" ve "lam elifler" aynı yönde eğilimlidir. Harfler birbirleriyle uyum içerisinde yerleştirilmiştir. İstifte harflerin arasındaki boşluklar dengeli bir şekilde yerleştirilmiş olup yazıda göze batan ve gözü yoran bir yoğunluk yoktur. Levhadaki hareke yoğunluğu bulunmayıp yazı ile uyumlu bir şekilde yazı harekelenmiştir. Köşelerinde geçme şeklinde devam eden altın bir cetvel çerçevelemektedir. Yazının üst üçgen köşeliklerinde karşılıklı küçük bir çiçek buketi altın ile işlenmiştir. Mustafa İzzet Efendinin imzası "Resullullah" kısmında yer alan "Allah" lafzının alt bölümündedir. Yazıda tarih olmayıp Mustafa İzzet Efendi'nin 1801 - 1876 tarihleri arasında yaşadığı bilinmektedir.

Resim 8. Pakize imzalı tuğra form levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 3. Pakize imzalı tuğra form levhası'nın incelenmesi

Katalog No	3
Envanter No	239
Levhanın Ölçüleri	62x54 cm
Okunuşu	Hız. Mevlânâ Celâleddîn-İ Rûmî (Kuddise sırruhu's-sâmî)
Anlamı	Hız. Mevlânâ Celâleddîn-İ Rûmî (Kuddise Sırruhu's-sâmî)
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça
Yazının Türü	Tuğra formunda sülüs levha
Hattatı	Pakize 1318/1900
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Atlas kumaş üzerine sarı ibrişim işleme
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Yazı tuğra formunda atlas kumaş üzerine sarı ibrişimle işlenmiştir. Tuğranın kürsü bölümünden yukarıya doğru uzanarak “Ya Hız. Mevlâna Muhammed Celaledini Rumi kaddese sırruhu'l” yazmaktadır. Mahlas kısmı okunamayıp bu kısımda genellikle kişilerin ikinci isimleri yada mahlasları bulunur. Levhadaki yazı işleme olduğu için harflerin detayları ve keskinlikleri kalemde olduğu gibi verilememiştir. Harflerin bünyelerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Yazıyı çevreleyen ince kenar suyu şeklindeki nakışları çok kaliteli bir işçilik arz etmeyip daha çok geç dönem işlerine benzemektedir. Dört köşesinde bulunan yelpaze şeklindeki motifler ise daha çok rokoko tarzı görünümündedir. Yazı zeminindeki atlas kumaş üzerinde hafif renk değişikliklerinden dolayı meydana gelen tahribat söz konusudur. Levhada imza ve tarih kaydı olmamakla birlikte hattatına dair bir bilgide bulunamamıştır.

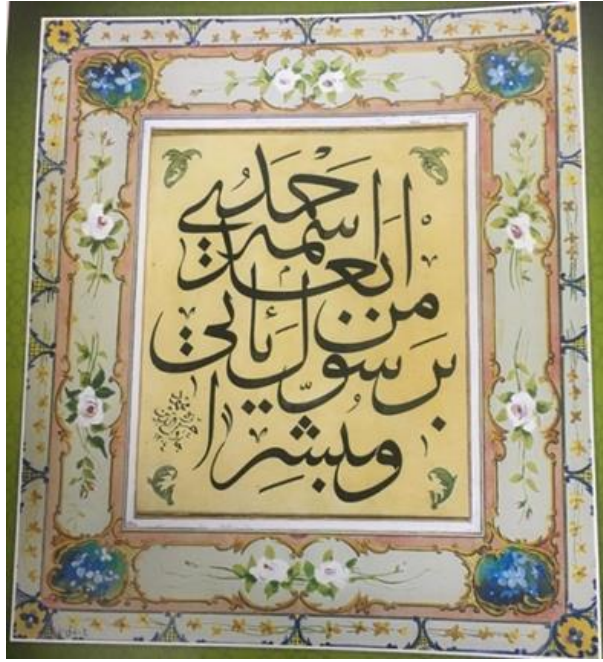

Resim 9. Yesarizade Mustafa İzzet talik levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 4. Yesarizade Mustafa İzzet talik levhası'nın incelenmesi

Katalog No	4
Envanter No	270
Levhanın Ölçüleri	270x96 cm
Okunuşu	Ya Hz. Mevlana Kudduse Surrahu Değilmi Levh-i Muhallası Meşk-i Şems-i Felek Asıldı Tak-ı Muallaya İsm-i Hz. Pir Medâr-ı Şevk-u Turabdır Semâ'ı Uşşâka Recezdır Aşk-ı Mevla'ya İsm-i Hazret-i Pir Muvaffak Eyledi Kilk-i Yesarizade'yi Hak Mededres Oldu O Molla'ya İsm-i Hazret-i Pir Dönense Cevher-i Tarih ile Hünerin Pertev Yazıldı Cedvel-i A'laya İsm-i Hazret-i Pir
Anlamı	“Asılmış olan levhası feleği bile kıskandırmıyor mu? Hz. Pir'in adı yüce kubbeye asıldı Aşıkların semasına neşe ve sevinç kaynağıdır Hz. Pir'in adı Mevlana'nın aşkına merkezdir Cenab-ı hak Yesari'nin çalışmasını başarılı kıldı Hz. Pir'in adı ona yardımcıdır. Tarihin özü düzenlenmesi ona uygundur Hz. Pir'in adı yüce cetvele yazıldı” ALLAH O
Dil ve Gramer Özellikleri	Osmanlı Türkçesi
Yazının Türü	Talik levha
Hattatı	Yesarizade Mustafa İzzet 1770/1849
Levhanın şimdiki durumu	Levha üzerinde yer yer rutubetten dolayı izler ve lekelenmeler bulunmaktadır. Yazının kendisinde herhangi bir tahribat bulunmayıp zemininden kaynaklanan tahribat nedeni ile eser yıpranmış durumundadır.
Malzeme ve Tekniği	Yazı siyah zemin üzerine zer-endud (Altın sürme) tekniği ile yazılmıştır. Yazının zemin malzemesi kalın ahşaptandır

Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Siyah düz bir ahşap zemin üzerine celi talik hat ile yazılmıştır. Hazret kelimesinde “te” keşidesi üzerinde, daha ince kalem ile “kuddise sirruhu” cümlesi bulunmaktadır. Yazının alt ve üst kısmında dört paftaya ayrılmış toplam sekiz adet pafta bulunmaktadır. Paftalarda talik yazısı daha ince bir kalem ile şiir’in her bir beyiti her bir paftaya yazılmıştır. Levhada “ya Hz. Mevlana” ve diğer paftalar birbirlerinden altın cetvel ile bölümlere ayrılmıştır. Yesarizade Efendi’nin imzası ‘ <i>muvaḫḫak eyledi kil-k-i Yesarizade’yi hak</i> ’ beytin içerisinde geçmektedir. Yazı metnin zeminindeki ahşap üzerinde rutubetten dolayı lekelenmeler görülmüş olup eserin onarımına ihtiyacı vardır. Yazıda tarih yoktur. Türk talik hattı mucidi olan Yesarizade Efendi’nin 1770-1849 tarihleri arasında yaşadığı bilinmektedir.
---	--

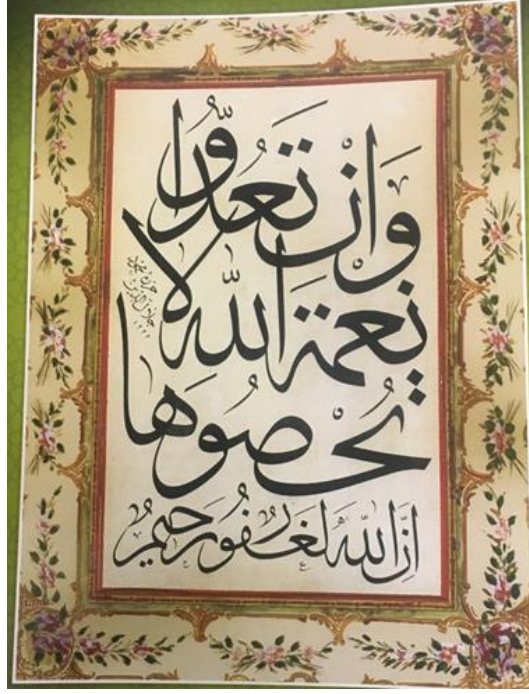

Resim 10. Mahmud Celeleddin sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 5. Mahmud Celeleddin sülüs levhası’nın incelenmesi

Katalog No	5
Envanter No	176
Levhanın Ölçüleri	66x61 cm.
Okunuşu	ve mübeşşiran bi-rasulin ye’ti min ba’di ismuhu ahmed
Anlamı	Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça Ayet-i Kerime
Yazının Türü	Sülüs levha
Hattatı	Mahmud Celeleddin 1204/1789
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Klasik aherli kâğıda siyah is mürekkebi ile yazılmıştır.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Eser aşağıdan yukarıya doğru okunan bir istife sahip olup harfler birbirleriyle çok içiçe değildir. Aşağıdan yukarıya doğru dizilen harflerin kâğıt üzerine yerleştirilmesi dengeli değildir. Harflerin aralarındaki mesafe eşit değildir. Mahmud Celeleddin’in üslubu olan sertlik bu yazısında da hakimdir. Eser dikdörtgen bir levhadır. İç kısımlarında köşelerde basit yaprak motifleri simetrik olarak işlenmiştir. Yazı kenarını iki sıra cetvel çerçevelemektedir.

Cetvellerden sonra bir adet kalın kenar suyu kitabeli paftalar şeklinde basit çiçek resimleri şeklinde süslenmiştir. Devamında aynı üslupta daha ince bir kenar suyu ile bezeme tamamlanmıştır. Bezemenin tekniği sulu boya şeklindedir. Mahmud Celeleddin imzasını hattı icaze ile atmıştır. İmzanın alt kısmında tarihte bulunmaktadır.

Resim 11. Mahmud Celeleddin sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 6. Mahmud Celeleddin sülüs levhası'nın incelenmesi

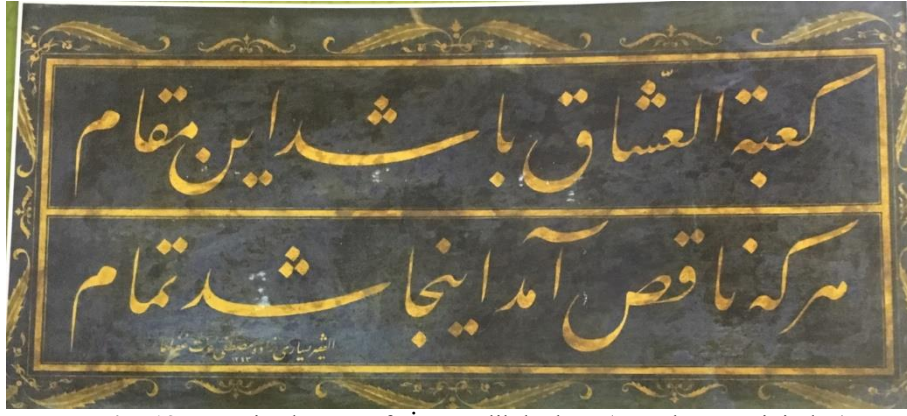
Katalog No	6
Envanter No	177
Levhanın Ölçüleri	22X26 cm
Okunuşu	ve in te'uddü ni'mete'llahi la tuhsuha inn'llhe le- gaturun
Anlamı	Allah'ın nimetinin saymaya kalksanız onu sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça
Yazının Türü	Sülüs levha
Hattatı	Mahmud Celeleddin 1222/1807
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Aherli kâğıda siyah is mürekkep ile yazılmıştır.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Levha yukarıdan aşağıya doğru okunan bir istif özelliğine sahiptir. Harfler uyum içerisinde yerleştirilmemiş olup zemin üzerinde dağınık bir görünüme sahiptir. Mahmud Celeleddin'in sert üslubu yazıya hakimdir. En son kısım olan "inna'llahe le gafurun rahim" daha ince bir kalem ile yazılmıştır. Yazının iç kısmında herhangi bir motif yoktur. Yazının kenarında bir sıra kalınca bir cetvelle kenar suyuna geçiş yapılmıştır. Kenar suyunda yine sulu boya tekniğinde basit çiçek buketli süslemeler bulunmaktadır. Mahmud Celeleddin imzasını üst kısma doğru hattı icaze ile atmıştır. Tarih imzasının alt kısmında bulunmaktadır.

Resim 12. Arif imzalı tuğra form levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 7. Arif imzalı tuğra form levhası'nın incelenmesi

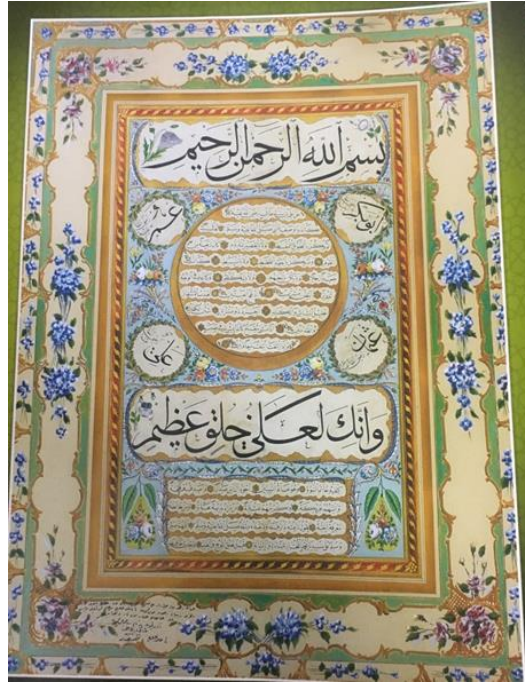
Katalog No	7
Envanter No	202
Levhanın Ölçüleri	40x53cm
Okunuşu	Ya Hz. mevlana muhammed celaleddin i rumi kaddese sirruhu'l ali
Anlamı	Ya Hz. mevlana muhammed celaleddin i rumi kaddese sirruhu'l ali
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça
Yazının Türü	Tuğra biçimde istif edilmiş yazı levhası
Hattatı	Arif
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Siyah zemin üzerine zer-endud (Altın sürme) tekniği ile yazılmıştır
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Levha tuğra formunda istif edilmiştir. Tuğra, kürsü bölümünden yukarıya doğru uzanarak "Ya Hz. Mevlâna Muhammed Celaleddini Rumi kaddese sirruhu'l" yazısı yer almaktadır. Yazıda sikke formunda işlenen bezemenin altında yani mahlas kısmı denilen bölümünde ise "el ali" yazmaktadır. Yazının iç kısmında sağ üst köşede sikke formunda bir süsleme bulunmaktadır. Üst köşelerde ve zülfe yanında altın ile işlenmiş birbirinden farklı buket formunda süslemeler bulunmaktadır. Yazının kenarına altın cetvel çekilmiş ve cetvel sonrasında da köşelerde rokoko tarzında altın ile işlenmiş süslemeler bulunmaktadır. Geç dönem özelliği sergilemektedir. Ve "el ali" şeklinde daha ince bir kalem ile yazılmış istif vardır. Onun üstünde de sikke formunda bir tezhip işlenmiştir. Arif Efendi istifin alt kısmında "ketebe arif" diyerek imza atmıştır. Yazıda tarih olmayıp Arif Efendi hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Resim 13. Yesarizade Mustafa İzzet talik levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 8. Yesarizade Mustafa İzzet talik levhası'nın incelenmesi

Katalog No	8
Envanter No	271
Levhanın Ölçüleri	95x43 cm.
Okunuşu	ka'betü'l-uşşak başed in mekam Her ki noksan amed inca şad tamam
Anlamı	Burası aşıkların kabe'sidir Buraya eksik gelen tamam olur.
Dil ve Gramer Özellikleri	Farsça dilinde beyit
Yazının Türü	Talik levha
Hattatı	Yesarizade Mustafa İzzet 1243/1827
Levhanın şimdiki durumu	Eserin yazı kısmında herhangi bir tahribat yoktur. Motifler oldukça yıpranmış olup silik bir görünüm arz etmektedir
Malzeme ve Tekniği	Yazı siyah zemin üzerine zer-endud (Altın sürme) tekniği ile yazılmıştır.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Gümüş Kapının üzerinde asılı olan levhada Molla Câmî'nin, Hz. Mevlânâ'nın türbesini ziyareti sırasında söylediği kabul edilen: "Ka'betü'l-uşşâk bâşed in mekâm Her ki nakıs âmed incâ şod tamam" (Bu makam âşıkların kâbesi oldu, buraya eksik gelen tamamlandı.) beyti yazılıdır. Levha ahşap zemin üzerine yazılmış olup iki satır halinde istif edilmiştir. Birbirine "s" şeklinde bağlanmış yapraklar görülmektedir. Satır araları ve kenarları altın ile çerçevelenmiştir. Yazının altında "El fakîr Yesârîzâde Mustafa İzzet gaferalehümâ" yazılı ketebe kaydı yer almaktadır.

Resim 14. Hafız Vahdeti sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 9. Hafız Vahdeti sülüs levhası'nın incelenmesi

Katalog No	9
Envanter No	206
Levhanın Ölçüleri	46x28 cm.
Okunuşu	Hilye-i Saadet
Anlamı	Hilye-i Saadet
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça
Yazının Türü	Sülüs levha
Hattatı	Hafız Vahdeti
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Klasik aherli kâğıda siyah mürekkep ile yazılmıştır. Yazı bölümlerden oluşmaktadır: baş makam, göbek formu, ayet-i kerime bölümü, etek formu, cihar-ı yâri güzin formu.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Başmakam bölümünde satır halinde muhakkak hattı ile besmele-i şerif yazmaktadır. Göbek ve onun devamı niteliği olan etek kısmında nesih hattı ile (Peygamberimiz'in boyunu, saçlarını, yürüyüşünü, güzel özelliklerinin anlatıldığı bölümler) yazılmıştır. Hulefâ-i Raşidîn bölümünde sülüs hattı ile Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman ve Hz. Ali yazmaktadır. Ayet-i kerime bölümünde ise sülüs hattı ile kalem suresi 4 ayet olan: "Ve inneke le alâ hulukin azîm (Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin)" yazılmıştır. Hilye-i Şerif formun iç kısmı göbek kısmında penç motifi tarzında duraklar bulunmaktadır. Yazının satır araları beyne sütün tarzında bölünmüş hilalin etrafı boş bırakılmıştır. Zemine altın sürülmüştür. Dört halife isimlerinin etrafı çelenk tarzında yapraklarla çevrilmiştir. Dört halife, göbek kısmı, etek ve koltuk kısmının boşluk alanlarında ise uçuk mavi tonda zemin yapılmıştır. Dört halife ve hilalin arasında uçuk mavi tondaki zemin üzerine buket şeklinde çiçekler resmedilmiştir. Etek kısmının altında da küçük yapraklardan oluşan arasuyu bulunmaktadır.

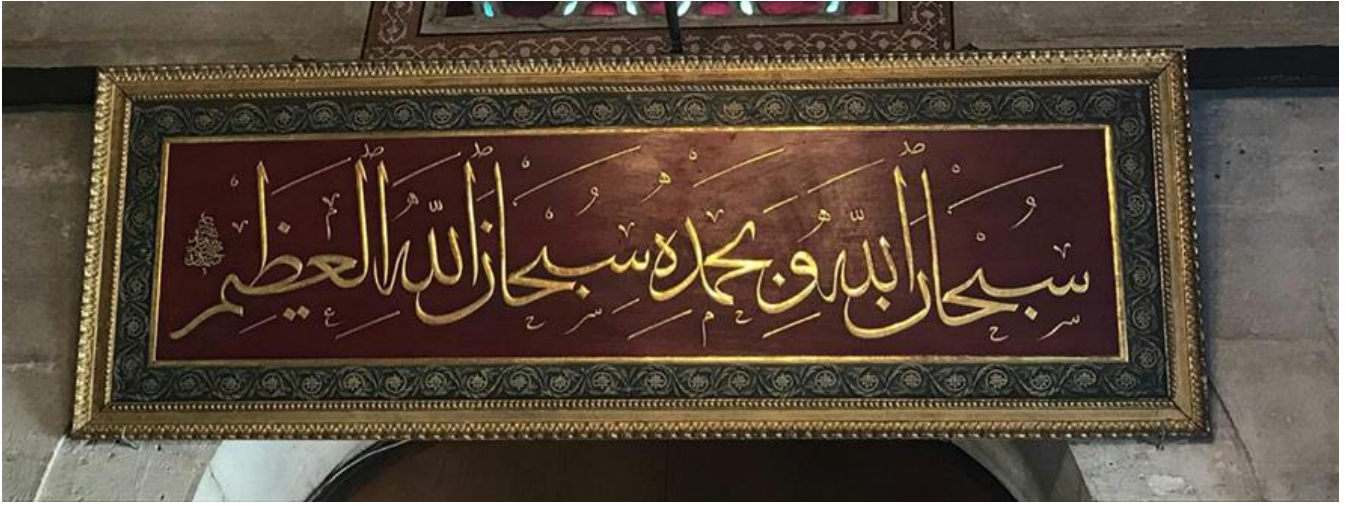
Koltuk kısımlarında ise birer tane yaprak motifi ve ona bağlı birer ters çiçek demeti şeklinde süsleme bulunmaktadır. Süsleme iç kısmın etrafı ile cetvel arasında küçük yaprakların birbirini takip ettiği bir arasuyu şeklindedir. Bunun yanında da boş geniş bir arasuyu ile kenar suyuna geçiş yapılmıştır. Kenar suyu ise kitabeli paftalar şeklinde açılmış, içerisine küçük çiçek buketleri işlenerek süsleme tamamlanmıştır. Dönem özelliği taşımaktadır. Hattatın duası ve imzası son etek kısmında yer almaktadır. Yazıda tarih kaydı bulunmamaktadır. Hattat hafız vahdeti 1848-1895 tarihleri arasında yaşamıştır.

Resim 15. Şefik Efendi sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 10. Şefik Efendi sülüs levhası'nın incelenmesi

Katalog No	10
Envanter No	186
Levhanın Ölçüleri	85x35 cm.
Okunuşu	le-kad radiya'llahu ani'l mü'minine iz yubayı'üneke taht'ş-şecareti
Anlamı	Şüphesiz Allah, ağaç altında sana biat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur.
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça Ayet-i Kerime
Yazının Türü	Sülüs levha
Hattatı	Şefik Efendi 1294/1877
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Siyah zemin üzerine altın olan zer-endud (altın sürme) tekniği ile yapılmıştır.
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Eser birbiri içine geçen iki satır şeklinde bir istife sahiptir. Bütün harflerin eğimleri eşit ve aynı yöne bakmaktadır. Aralarındaki harf aralıkları eşittir. Dikey harflerin eğimleri aynı yöne doğrudur. Yazıda yer alan noktalar ise ayrı bir uyum içerisinde yerleştirilmiş olup noktalar yan yana ve üst üste koyulacağı boşluğa göre dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Yazı üzerindeki hareke dağılımı da dengelidir. Gözü yoran bir boşluk ve yoğunluk olmayıp sanki bir harf çıksa istif özelliği kaybedilecek kadar güzel bir istife sahiptir. Yazıyı köşelerinde geçme şeklinde devam eden altın bir cetvel çerçevelemektedir. Levhada tezhip yoktur. Şefik Efendi imzasını "şecareti" kelimesinin altına atmıştır. Yazıda tarih vardır

Resim 16. Sultan II. Mahmud celi sülüs levhası (R. Yılmaz arşivinden)

Tablo 11. Sultan II. Mahmud celi sülüs levhası'nın incelenmesi

Katalog No	11
Envanter No	172
Levhanın Ölçüleri	210x60 cm.
Okunuşu	Sübhana'llahi ve bi -hamdihi subhana'llahi'l -azim
Anlamı	Allah'ı tesbih ve Allah'a hamd ederim. En büyük ve yüce olan Allah'ı tesbih ederim.
Dil ve Gramer Özellikleri	Arapça
Yazının Türü	Celi sülüs levha
Hattatı	Sultan II. Mahmud / 19. YY
Levhanın şimdiki durumu	Eserde herhangi bir tahribat söz konusu değildir.
Malzeme ve Tekniği	Kırmızı ahşap zemin üzerine altın kabartma
Yazının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi	Sultan II. Mahmud'un altınla yazdığı levhada kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazı tek satır halinde istif edilmiştir. Hareke yoğunluğu eşittir. Yazının etrafını bir sıra altın cetvel çerçevelemektedir. Cetvelin önünde de ¼ simetrikli tek iplik üzerinde yürüyen yapraklardan ve küçük penç motiflerinden oluşan bir kenar suyu uygulanmıştır. Kenar suyunun hemen bitiminden ise levha çerçevelemiştir.

Değerlendirme Ve Sonuç

Konya Mevlâna Dergâhı Tilavet Odası'nda sergilenen on bir adet hat levhası bu çalışma kapsamında yerinde incelenmiş ve fotoğraflanmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda, levhaların yazı çeşitleri, gramer özellikleri, kullanılan teknikler, bezemeler ve günümüzdeki korunma durumları detaylı şekilde analiz edilmiştir.

Malzeme ve teknik açısından ele alındığında, levhaların büyük bir kısmında zer-endud (altın sürme) tekniği kullanılmış olup, özellikle (katalog no: 1, 2, 4, 7, 8) numaralı levhalarda bu teknik öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, aherli kâğıt üzerine siyah is mürekkebi ile yazılmış levhalar (katalog no: 5, 6, 9) ve kumaş üzerine ibrişim işlemeli tuğra formundaki levha (katalog no: 3) dikkat çekmektedir. Katalog no: 11 ise kırmızı zemin üzerine altın kabartma tekniği ile hazırlanmış olup, farklı bir teknik örneği sergilemektedir.

Hat yazı çeşitleri bakımından yapılan değerlendirmede, levhalarda Osmanlı hat sanatının en yaygın yazı türleri olan celi sülüs, sülüs, sülüs-nesih, talik ve tevki hatlarının kullanıldığı görülmüştür. Celi sülüs (katalog no: 1, 11) ve sülüs levhalar (katalog no: 2, 3, 5, 6, 10) Tilavet Odası'nda en fazla kullanılan yazı türleridir. Ayrıca, sülüs-nesih (katalog no: 9), talik (katalog no: 4, 8) ve tevki (katalog no: 7) hatlarının da kullanıldığı tespit edilmiştir.

Levhaların istif özellikleri açısından incelenmesi sonucunda, tek satır halinde yazılmış levhaların (katalog no: 1, 2, 4, 10, 11) en yaygın formlar olduğu görülmektedir. Ayrıca, iki satır halinde yazılmış (katalog no: 8) ve dikdörtgen formda (katalog no: 5, 6) tasarlanmış levhalar da bulunmaktadır. Katalog no: 5 levhasında ise hat yazılarında nadir görülen, yukarıdan aşağıya doğru okunan serbest formda bir istif kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, tuğra formu istifine sahip levhalar (katalog no: 3, 7) ve klasik hilye-i şerif formunda yazılmış levha (katalog no: 9) da koleksiyon içinde yer almaktadır.

Bezeme açısından değerlendirildiğinde, Tilavet Odası'ndaki levhaların büyük bir kısmında kenar suyu veya köşelerde süsleme gibi bezeme özellikleri taşıdığı görülmektedir. Katalog no: 2 yalnızca yazının iç zemininde iki köşede bezeme barındırırken, katalog no: 3, 6, 8, 11 levhalarında yalnızca kenar suyu şeklinde süslemeler bulunmaktadır. Genel olarak geç dönem Osmanlı hat sanatının süsleme özelliklerini yansıtan bu levhalar, estetik açıdan dönemin karakteristik hat sanatı anlayışını gözler önüne sermektedir.

Son olarak, keleme kayıtları incelendiğinde, bazı levhaların hattatı ve tarihi kayıt altına alınmışken (katalog no: 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11), bazı levhaların hattatı belli olup tarihinin belirlenemediği görülmektedir (katalog no: 1, 2, 7, 9). Bu durum, Osmanlı hat levhalarının tarihlere dair zorluklarını gözler önüne sermektedir.

İncelenen levhaların büyük bir kısmının tamir görmediği tespit edilmiştir ve bu eserler, günümüze kadar bozulmadan ulaşmıştır. Ancak, levhalardan birinde (katalog no: 4) nem nedeniyle yazı zemininde yer yer dökülmeler ve lekelenmeler gözlemlenmiştir. Bu durum, eserin restorasyona ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Genel olarak, Tilavet Odası'nda sergilenen hat levhaları, hat sanatının farklı tekniklerini, yazı türlerini ve istif anlayışlarını yansıtan önemli bir koleksiyon oluşturmakta olup, bu eserler sanatsal ve tarihi açıdan büyük bir öneme sahiptir. Hat sanatının estetik değerlerini koruyarak günümüze ulaşan bu eserlerin korunması ve restorasyonu, gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir hassasiyet gerektirmektedir.

Kaynakça

- Alparlan, A. (2012). *Osmanlı Hat Sanat Tarihi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Bakırcı, N. (2007). Konya Mevlana Dergahı. *İstem*, 10, 191-202.
- Çağman, F. & Aksoy, Ş. (1998). *Osmanlı Sanatında Hat*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Derman, M. U. (1992). *İslam Kültür Mirasında Hat San'atı*. IRCICA.
- Eflaki, A. (1964). *Ariflerin Menkıbeleri I-II*. MEB.
- Erol, E. (2004). *Mevlana'nın Hayatı, Eserleri ve Mevlana Müzesi*. Anadolu Manşet Gazetesi Yayınları.
- Konyalı, İ. H. (1964). *Konya Tarihi*. Yeni Kitap Basımevi.
- Özkafa, F. (2023). *Hat Sanatı- Osmanlı'dan Bugüne*. Kapı Yayınları.
- Özönder, H. (1979). *Konya Mevlana Dergahı*. Konya Belediye Yayınları.
- Serin, M. (1982). *Hat Sanatımız*. Kubbealtı Neşriyatı.
- Serin, M. (1999). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. Kubbealtı Neşriyatı.
- Serin, M. (2000). Osmanlı Hat Sanatı. *Yeni Türkiye (Osmanlı Özel Sayısı IV)*. 34, 595-602.
- Yılmaz, R. (2024). *Hat Sanatında Meşk ve Karalama*. Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.